

หลักอิทธิบาท 4 : หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง *

BUDDHIST PRINCIPLES IN THE ADMINISTRATION OF HIGH-PERFORMANCE EDUCATIONAL INSTITUTIONS

กรณิศ สุวรรณไตรย์ Koranit Suwannatrai

โรงเรียนวัดบ้านหีบ Watbanheep School, Thailand

Corresponding Author E-mail: krootik@hotmail.com

บทคัดย่อ

การบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง เพื่อพัฒนาคนในทุกมิติ และทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ เนื่องจากตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561 - 2580) ได้กำหนดเป้าหมายการพัฒนาทุกมิติ และทุกช่วงวัยให้เป็นคนดี เก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคม โดยมุ่งเน้นการยกระดับคุณภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษา พัฒนาหลักสูตรและการเรียนการสอนที่ทันสมัย ส่งเสริมการเรียนรู้ตลอดชีวิต สร้างการเติบโตบนคุณภาพชีวิต ที่เป็นแม่แบบภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติและแผนปฏิรูปประเทศด้านการศึกษา มีแนวทางการพัฒนาการสมรรถนะและคุณลักษณะที่ดีสมัยทุกด้าน มีการปฏิรูปการเรียนรู้สำหรับศตวรรษที่ 21 ปรับบทบาทครูให้เป็นครูยุคใหม่ เพิ่มประสิทธิภาพระบบบริหารจัดการศึกษาในทุกกระดับ การบริหารสถานศึกษามีเป้าหมายที่ชัดเจนและมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรมและจริยธรรมที่สูง มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างรอบด้าน จัดให้มีหลักสูตรการพัฒนาครูที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง กระบวนการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย ดังนั้นบุคลากรที่มีสมรรถนะสูงเป็นบุคคลที่มีความรู้มีความสามารถมีศักยภาพในการปฏิบัติงาน ส่งผลให้เป็นบุคลากรที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม

หลักพุทธธรรมที่นำมาบูรณาการกับการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง คือ หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมในพระพุทธศาสนา หมายถึง ฐานหรือหนทางสู่ความสำเร็จ หรือ เครื่องมือให้ถึงความสำเร็จ เครื่องมือให้สำเร็จสมประสงค์ ทางแห่งความสำเร็จ คุณธรรมที่นำไปสู่ความสำเร็จแห่งผลที่มุ่งหมาย มี 4 ประการ ประกอบด้วย ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การใช้ปัญญาพิจารณา) หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่ยึดหลักอิทธิบาท 4 จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมในทุกด้าน ทั้งด้านจิตใจ ด้านความคิด และด้านการกระทำ ซึ่งจะส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย

คำสำคัญ: หลักพุทธธรรม, การบริหารสถานศึกษา, องค์กรสมรรถนะสูง

Abstract

Management of high performance educational institutions to develop people in every dimension and all ages to be good, talented, and quality people because according to the 20-year national strategy (2018 - 2037) had set development goals in every dimension. and all ages to be good, talented, and quality people, creating opportunities and social equality by focusing on raising the quality of teachers and educational personnel, developing modern curriculum and teaching, promoting lifelong learning, creating growth based on quality of life at the master plan under the national strategy and national reform plan for education. There were guidelines for developing good competencies and characteristics which was suitable for all ages, there was a learning reform for the 21st century, adjusting the role of teachers to be modern teachers, increasing the efficiency of the education management system at all levels. The administration of the educational institution had clear goals and was committed to achieving those goals, working efficiently and effectively in managing educational institutions with high morality and ethics, having a clear vision and was committed to developing educational institutions to have quality, having comprehensive knowledge and understanding of educational institution management, providing quality teacher development courses, encouraging teachers to develop themselves continuously, and work processes were appropriate to the situation and needs of stakeholders. Therefore, high-performing personnel were knowledgeable, capable, and had the potential to perform their jobs resulting in being a quality and moral person. The principle of Buddhism that was integrated with the management of high-performance educational institutions was the Four Iddhipāda principles; meaning the base or path to success or the tools for success, tools to accomplish your goals, way to success. These four virtues that led to the achievement of the intended results, consisting of Chanda (contentment), Viriya (perseverance), Citta (attention) and Vimāṃsā (use of intellectual consideration). These principles could be applied in management of educational institutions of administrators by following the four principles of Iddhipadā would be prepared in every aspect; mentally, thought, and action. This would result in the administration of the educational institution achieving its goals.

Keywords: Buddhist Principles, Educational Institution Administration, High Performance Organizations

บทนำ

การพัฒนาประเทศตามยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) เป็นยุทธศาสตร์ชาติของประเทศไทย ซึ่งจะต้องนำไปสู่การปฏิบัติเพื่อให้ประเทศไทยบรรลุวิสัยทัศน์ “ประเทศไทยมีความมั่นคง มั่งคั่ง ยั่งยืน เป็นประเทศพัฒนาแล้ว ด้วยการพัฒนาตามหลักปรัชญาของเศรษฐกิจพอเพียง” ยุทธศาสตร์ชาติด้านการพัฒนาและเสริมสร้างศักยภาพทรัพยากรมนุษย์มีเป้าหมายการพัฒนาที่สำคัญเพื่อพัฒนาคนในทุกมิติและในทุกช่วงวัยให้เป็นคนดีเก่งและมีคุณภาพ โดยคนไทยมีความพร้อมทั้งกาย ใจ สติปัญญา มีพัฒนาการที่รอบด้าน และมีสุขภาวะที่ดีในทุกช่วงวัยมีจิตสาธารณะ รับผิดชอบต่อสังคมและผู้อื่น มัธยัสถ์อดออม โอบอ้อมอารีมีวินัย รักชาติศรัทธาและเป็นพลเมืองดีของชาติมีหลักคิดที่ถูกต้อง มีทักษะที่จำเป็นในศตวรรษที่ 21 และมุ่งพัฒนาความเป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา เป็นคนดี มีวินัย ภูมิใจในชาติ มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว ชุมชน สังคมและประเทศชาติ เป็นพลเมืองดี พัฒนาตนอย่างต่อเนื่องตลอดชีวิตตามหลักปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง สามารถเป็นผู้ร่วมสร้างสรรค์นวัตกรรม (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

การจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21 ควรเน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยคำนึงถึงความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ การใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศเพื่อการเรียนรู้ จะช่วยให้ผู้เรียนเข้าถึงข้อมูลและแหล่งการเรียนรู้ต่างๆ ได้อย่างสะดวกและรวดเร็ว การประเมินผลการเรียนรู้ ควรเน้นการประเมินผลเพื่อพัฒนาผู้เรียน โดยให้ครูและนักเรียนร่วมกันประเมินผลการเรียนรู้อย่างเป็นระบบ สถานศึกษาควรเลือกแนวทางการจัดการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษาและความต้องการของผู้เรียน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2558) ดังนั้น การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน สถานศึกษาควรให้ความสำคัญกับการจัดการเรียนรู้ที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับความต้องการและความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ การพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษา สถานศึกษาควรให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของครูและบุคลากรทางการศึกษาให้มีคุณภาพสูง โดยจัดให้มีหลักสูตรการพัฒนาครูที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง การพัฒนาการบริหารจัดการสถานศึกษา สถานศึกษาควรดำเนินงานอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา ดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์อย่างมีระบบและต่อเนื่อง (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

องค์กรสมรรถนะสูง คือ องค์กรสมัยใหม่ควรให้ความสำคัญกับการเรียนรู้และการเปลี่ยนแปลง โดยมุ่งเน้นการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรและองค์กรให้สามารถปรับตัวและตอบสนองต่อการเปลี่ยนแปลงได้อย่างทันท่วงที องค์กรสมัยใหม่ควรมีความยืดหยุ่น โดยสามารถปรับเปลี่ยนโครงสร้างและกระบวนการทำงานให้เหมาะสมกับสถานการณ์และความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสีย องค์กรสมัยใหม่ควรไร้พรมแดน โดยสามารถทำงานร่วมกับองค์กรอื่นๆ ได้อย่างมีประสิทธิภาพ (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

การพัฒนาองค์กรภาครัฐสู่ความเป็นเลิศเป็นกระบวนการที่ต่อเนื่องและซับซ้อน ควรให้ความสำคัญกับการพัฒนาในทุกๆ ด้านอย่างเป็นระบบเพื่อให้สามารถบรรลุเป้าหมายและตอบสนองความต้องการของประชาชนได้อย่างมีประสิทธิภาพ มีเป้าหมายและทิศทางที่ชัดเจน ควรกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายที่ชัดเจน เพื่อให้บุคลากรในองค์กรมีทิศทางในการทำงานร่วมกัน มีการบริหารจัดการที่ดี มีโครงสร้างและกระบวนการทำงานที่มีประสิทธิภาพ บุคลากรมีทักษะและความสามารถที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน มีวัฒนธรรมองค์กรที่ดี ส่งเสริมให้เกิดวัฒนธรรมองค์กรที่เอื้อต่อความสำเร็จขององค์กรมีบุคลากรที่มีสมรรถนะ

สูงให้ความสำคัญกับการพัฒนาศักยภาพของบุคลากรให้มีความรู้ ทักษะ และความสามารถที่จำเป็นต่อการปฏิบัติงาน (กระทรวงศึกษาธิการ, 2558)

ดังนั้น ผู้บริหารสถานศึกษาในยุคใหม่ต้องเป็นผู้นำที่มีวิสัยทัศน์ทางการศึกษาเป็นผู้นำที่มีพฤติกรรมทางวิชาการมีความรู้ความสามารถและมีความเป็นมืออาชีพที่สามารถบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และเกิดประสิทธิผลและสามารถเชื่อมโยงสภาพปัจจุบันไปสู่อนาคตได้ โดยเฉพาะอย่างยิ่งการจัดการศึกษาในศตวรรษที่ 21 ประกอบด้วยการเรียนรู้ที่หลากหลาย อาทิเช่นการเรียนรู้เพื่อรู้ (Learning to Know) การเรียนรู้เพื่อปฏิบัติได้ (Learning to Do) การเรียนรู้ที่จะอยู่ร่วมกัน (Learning to Live Together) และการเรียนรู้เพื่อชีวิต (Learning to Be) ยุทธศาสตร์ชาติ 20 ปี (พ.ศ. 2561-2580) มีเป้าหมายในการพัฒนาคนทุกมิติและในทุกช่วงวัย ให้เป็นคนดีเก่ง และมีคุณภาพ สร้างโอกาสและความเสมอภาคทางสังคมสร้างความเติบโตบนคุณภาพชีวิตที่เป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมและมีภาครัฐของประชาชน เพื่อเกิดประโยชน์ส่วนรวม แผนแม่บทภายใต้ยุทธศาสตร์ชาติ (พ.ศ. 2561-2580) ที่เกี่ยวกับด้านแนวทางการ พัฒนาเด็กปฐมวัยให้มีพัฒนาการสมรรถนะ และคุณลักษณะที่ดีที่สมวัยทุก พลูกฝั่งคุณธรรม จริยธรรม ค่านิยม เสริมสร้างจิตสาธารณะและการเป็นพลเมืองที่ดีแก่ผู้เรียนปฏิรูปกระบวนการเรียนรู้ที่ตอบสนองการเปลี่ยนแปลงในศตวรรษที่ 21 ตระหนักถึงพหุปัญญาของผู้เรียนที่หลากหลาย สร้างความเสมอภาคและโอกาสการเข้าถึงการศึกษาเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในทุกมิติ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2562)

บทความนี้ผู้เขียนจะนำเสนอเกี่ยวกับเรื่องหลักอิทธิบาท 4 อันเป็นหลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง เพื่อเป็นประโยชน์ให้การบริหารสถานศึกษามีเป้าหมายที่ชัดเจนและมุ่งมั่นที่จะบรรลุเป้าหมายนั้น มีการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการบริหารสถานศึกษาที่มีคุณธรรมและจริยธรรมที่สูง เช่น ความซื่อสัตย์สุจริต ความยุติธรรม ความเมตตากรุณา มีวิสัยทัศน์ที่ชัดเจน และมุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ ความเพียรพยายามในการทำงาน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มีสมาธิจดจ่อในการทำงาน เป็นแบบอย่างที่ดีให้กับบุคลากรในสถานศึกษา มีความรู้และความเข้าใจเกี่ยวกับการบริหารจัดการสถานศึกษาอย่างรอบด้าน สามารถพิจารณาไตร่ตรองอย่างรอบคอบก่อนตัดสินใจ มีทักษะในการสื่อสาร การแก้ปัญหา การคิดวิเคราะห์ และการวางแผน มีความสามารถในการทำงานร่วมกับผู้อื่น มีความสามารถในการปรับตัวให้เข้ากับการเปลี่ยนแปลงส่งผลให้มีบุคลากรที่มีคุณภาพและมีคุณธรรม

หลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง

หลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง หมายถึง หลักการพื้นฐานที่สถานศึกษาควรยึดถือในการดำเนินการเพื่อให้บรรลุเป้าหมายการเป็นสถานศึกษาที่มีคุณภาพสูง มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลโดยหลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูงสามารถ ให้ความสำคัญกับผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดการเรียนการสอนที่ตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียนอย่างแท้จริง เน้นการพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนในทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ เจตคติ และคุณธรรม เพื่อให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตนเองได้อย่างเต็มศักยภาพ ส่งเสริมการเรียนรู้อย่างมีคุณภาพ โดยจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นสำคัญ โดยใช้กระบวนการเรียนรู้ที่หลากหลาย ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ๆ เน้นการใช้เทคโนโลยีและสารสนเทศให้เกิดประโยชน์สูงสุด พัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาอย่างมืออาชีพ โดยจัดให้มีหลักสูตรการพัฒนาครูและบุคลากรทางการศึกษาที่มีคุณภาพ เน้นการพัฒนาสมรรถนะครูและบุคลากรทางการศึกษาในทุกด้าน ทั้งด้านความรู้ ทักษะ และคุณธรรม เพื่อให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาสามารถจัดการเรียนการสอนได้

อย่างมีประสิทธิภาพ สถานศึกษาควรดำเนินงานอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ และเป้าหมายของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของสถานศึกษา ดำเนินงานตามแผนกลยุทธ์อย่างมีระบบและต่อเนื่องส่งเสริมให้ทุกภาคส่วนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สถานศึกษา โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้มีส่วนร่วมในการดำเนินงานของสถานศึกษา เพื่อให้ สถานศึกษาได้รับการพัฒนาอย่างรอบด้านและยั่งยืน (สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา, 2564)

หลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง เป็นแนวปฏิบัติหรือแนวทางในการบริหารสถานศึกษาที่ มุ่งเน้นการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ โดยคำนึงถึงผู้เรียนเป็นสำคัญ ให้ ความสำคัญกับการพัฒนาบุคลากรและการบริหารจัดการอย่างมีประสิทธิภาพ และมุ่งเน้นการเปลี่ยนแปลง เชิงกลยุทธ์ให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวให้ทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก โดยมีองค์ประกอบที่สำคัญของ หลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบ ดังนี้

1. การนำองค์การมุ่งเน้นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นสำคัญ (Leadership with Stakeholder Orientation) หมายถึง การนำองค์การโดยยึดผู้มีส่วนได้ส่วนเสียเป็นศูนย์กลาง โดยให้ความสำคัญกับ ความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย เพื่อสร้างความร่วมมือและสนับสนุนจากทุกฝ่ายในการพัฒนา สถานศึกษา

2. การจัดการการเปลี่ยนแปลงเชิงกลยุทธ์ (Strategic Change Management) หมายถึง การ จัดการการเปลี่ยนแปลงของสถานศึกษาอย่างมีทิศทางและเป้าหมายที่ชัดเจน โดยกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนและบริบทของ สถานศึกษา

3. การจัดการเรียนรู้ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง (Learner-Centered Learning) หมายถึง การ จัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง โดยจัดให้การเรียนรู้เป็นไปอย่างเหมาะสมกับความต้องการ และความสนใจของผู้เรียน ส่งเสริมให้ผู้เรียนได้คิดวิเคราะห์ แก้ปัญหา และสร้างสรรค์สิ่งใหม่ ๆ

4. การให้ความสำคัญกับศักยภาพของครู (Teacher Capacity Building) หมายถึง การให้ ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของครูให้มีคุณภาพสูง โดยจัดให้มีหลักสูตรการพัฒนาครูที่มีคุณภาพ ส่งเสริมให้ครูได้พัฒนาตนเองอย่างต่อเนื่อง

5. การสร้างวัฒนธรรมพลังขับเคลื่อน (Empowerment Culture) หมายถึง การสร้างวัฒนธรรม ของสถานศึกษาที่ส่งเสริมให้เกิดการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน โดยเปิดโอกาสให้ผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่ายได้มี ส่วนร่วมในการพัฒนาสถานศึกษา (สมคิด สกุลสถาปัตย์, 2564)

สรุปว่า หลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูงมีความสำคัญอย่างยิ่งต่อการพัฒนาคุณภาพ การศึกษาของประเทศไทย เนื่องจากช่วยให้สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายและวัตถุประสงค์ทางการศึกษา ได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้ผู้เรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูง เกิดการพัฒนาอย่างเต็มศักยภาพ และสามารถเติบโตเป็นผู้ใหญ่ที่มีคุณภาพ

หลักอิทธิบาท 4

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมที่นำมาบูรณาการในการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูงเพื่อให้ บรรลุวัตถุประสงค์ ความเจริญรุ่งเรืองได้อย่างมั่นคง ดังที่พระพุทธองค์ได้ตรัสในสูตรต้นตปิฎก ที่มณิกาย มหาวรรค (ที.ม. (ไทย) 10/287/219) ว่า พระผู้มีพระภาคผู้ทรงรู้ทรงเห็นเป็นพระอรหันตสัมมาสัมพุทธเจ้า

พระองค์นั้น ทรงบัญญัติอิทธิบาท 4 ประการนี้และเพื่อเพิ่มพูนความสำเร็จเพื่อให้ชำนาญ ในเรื่องความสำเร็จ เพื่อพลิกแพลงให้เกิดความสำเร็จ

พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ. ปยุตโต) (2549) กล่าวไว้ว่า หลักอิทธิบาท แปลว่า ธรรมเครื่องให้ถึง อิทธิ (ฤทธิ์หรือความสำเร็จ) หรือธรรมที่เป็นเหตุให้ประสบความสำเร็จ หรือแปลง่ายๆ ว่า ทางแห่งความสำเร็จ มี 4 อย่าง คือ ฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความคิดจดจ่อ) และวิมังสา (ความสอบสวน ไตร่ตรอง) แปลให้จำง่ายตามลำดับว่า มีใจรัก พากเพียรทำ เอาจิตฝึกฝน ใช้ปัญญาสอบสวน

ว.ชิโรเมธี (2551) ได้กล่าวไว้ว่า การทำงานให้ประสบความสำเร็จตามแนวพุทธศาสนาพระพุทธเจ้า ทรงแนะนำให้ปฏิบัติตามหลักอิทธิบาท 4 อิทธิบาท แปลว่า หลักพื้นฐานแห่งความสำเร็จหรือทางสู่ความสำเร็จ มี องค์ประกอบ 4 ประการ คือ 1) ฉันทะ คือมีใจรัก ทำงานด้วยใจรักงาน 2) วิริยะ คือพากเพียรทำงาน รักแล้ว ต้องขยัน ความขยันคือ ภาคปฏิบัติการของความรักความรักในงาน จะทำให้เรารู้ว่าควรทำงานอะไร ส่วนความ ขยันจะทำให้งานนั้นก้าวไปสู่ความสำเร็จ การทำงานถ้าขาดความขยัน ความชำนาญก็จะไม่เกิด 3) จิตตะ คือ จดจ่อจดจิด หมายความว่า ทำอะไรก็ตามให้เจาะลงไป ปักใจลงไปในสิ่งนั้นอย่างลึกซึ้ง อย่างมุ่งมั่น อย่างจริงจัง และอย่างทุ่มเท ใครก็ตามที่ทำงานด้วยการเอาใจจดจ่ออยู่กับงานนั้น คนนั้นจะประสบความสำเร็จ 4) วิมังสา คือวินิจฉัยวิจย ได้แก่การวิเคราะห์ สังเคราะห์ สร้างสรรค์ พัฒนานั่นเอง เมื่อเราทำงานอะไรก็ตาม ให้พิจารณา วิเคราะห์สร้างสรรค์พัฒนา พระพุทธเจ้าทรงเป็นตัวอย่างของนักวิจัยชั้นยอดของโลกพระองค์ทรงสามารถสร้าง ปัญญาขึ้นมาใหม่จากเหตุการณ์ที่คนทั้งหลายมองไม่เห็นว่าเป็นทางมาของปัญญาได้อย่างไร หากเราดูจากพุทธ ประวัติได้ก็จะพบว่า สาเหตุที่ทำให้พระพุทธเจ้าแต่เมื่อยังเป็นเจ้าชายสิทธัตถะเสด็จออกผนวชก็เป็นเพราะว่า พระองค์ทรงรู้จักใช้ปัญญาในเชิงสร้างสรรค์อันได้แก่การรู้จักคิดเชิงวิเคราะห์

สรุปว่า อิทธิบาท 4 หลักธรรมของหนทางไปสู่ความสำเร็จ ประกอบไปด้วย ฉันทะ ความพอใจ เป็นสิ่งที่ต้องการทำ ใฝ่ใจรักและปรารถนาจะทำให้ได้ผลดีเกิดเป็นความมุ่งมั่นตั้งใจทำให้สำเร็จ วิริยะ ความ เพียร ความตั้งใจแน่วแน่ที่จะทำสิ่งนั้นให้สำเร็จ พินฬาอุปสรรคความยากลำบาก จิตตะ ความเอาใจใส่ จดจ่อ อยู่กับสิ่งที่ทำอย่างมีเป้าหมาย และวิมังสา ความรอบคอบ ไตร่ตรอง การคิดพิจารณาอย่างรอบคอบก่อน ตัดสินใจ นำไปสู่ความถูกต้องและเหมาะสม

หลักอิทธิบาท 4 ในการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง

หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาที่ว่าด้วยกระบวนการแห่งความสำเร็จ ซึ่ง ประกอบด้วยฉันทะ (ความพอใจ) วิริยะ (ความเพียร) จิตตะ (ความเอาใจใส่) และวิมังสา (การใช้ปัญญา พิจารณา) หลักธรรมเหล่านี้สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาได้ โดยผู้บริหารสถานศึกษาที่ ยึดหลักอิทธิบาท 4 จะเป็นผู้ที่มีความพร้อมในทุกด้าน ทั้งด้านจิตใจ ด้านความคิด และด้านการกระทำ ซึ่งจะ ส่งผลให้การบริหารสถานศึกษาประสบความสำเร็จตามเป้าหมาย โดยมีหลักการประยุกต์อิทธิบาท 4 ในการ บริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง ดังนี้

1. ฉันทะ ความพอใจ เต็มใจในการปฏิบัติหน้าที่

ฉันทะ เป็นองค์ประกอบที่สำคัญที่สุดของหลักอิทธิบาท 4 เพราะหากผู้บริหารสถานศึกษาไม่มี ฉันทะในการบริหารงาน ก็ยากที่จะประสบความสำเร็จได้ ฉันทะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความพอใจ เต็มใจในการปฏิบัติหน้าที่ รักงานที่ทำ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้เจริญก้าวหน้า ผู้บริหารสถานศึกษาที่มี ฉันทะสูง จะเป็นผู้ที่มีความกระตือรือร้นในการทำงาน ตั้งใจทำงานอย่างเต็มความสามารถ มุ่งมั่นที่จะพัฒนา

สถานศึกษาให้มีคุณภาพ ส่งผลให้สถานศึกษามีบรรยากาศการทำงานที่ดี บุคลากรมีความสามัคคี ร่วมมือกันทำงานเพื่อเป้าหมายของสถานศึกษา

2. วิริยะ ความพยายามในการทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง

วิริยะ เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของหลักอิทธิบาท 4 เพราะผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความพยายามในการทำหน้าที่อย่างต่อเนื่อง เพื่อให้บรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ วิริยะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความเพียรพยายาม อุตุน ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรค มุ่งมั่นที่จะนำสถานศึกษาไปสู่ความสำเร็จ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิริยะสูง จะเป็นผู้ที่มีความอดทน ไม่ย่อท้อต่อความยากลำบาก มุ่งมั่นที่จะทำงานให้สำเร็จ

3. จิตตะ ความเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ

จิตตะ เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของหลักอิทธิบาท 4 เพราะผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องมีความเอาใจใส่ในการปฏิบัติหน้าที่อย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้งานออกมามีคุณภาพ จิตตะของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความเอาใจใส่ ตั้งใจ จดจ่อกับงานที่ทำ ไม่ละเลยต่อหน้าที่ ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีจิตตะสูง จะเป็นผู้ที่มีความตั้งใจจดจ่อกับงานที่ทำ ใส่ใจในทุกรายละเอียดของงาน ส่งผลให้งานออกมามีคุณภาพ ส่งผลให้สถานศึกษาเกิดประสิทธิภาพ

4. วิมังสา หมั่นตรวจสอบ แก้ไขปรับปรุงอย่างสม่ำเสมอ

วิมังสา เป็นองค์ประกอบสำคัญอีกประการหนึ่งของหลักอิทธิบาท 4 เพราะผู้บริหารสถานศึกษาจำเป็นต้องหมั่นตรวจสอบ แก้ไขปรับปรุงงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้งานออกมามีประสิทธิภาพ วิมังสาของผู้บริหารสถานศึกษา หมายถึง ความไตร่ตรอง พิจารณา ตรวจสอบงานที่ทำอย่างรอบคอบ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ผู้บริหารสถานศึกษาที่มีวิมังสาสูง จะเป็นผู้ที่มีความรอบคอบ คิดไตร่ตรองก่อนตัดสินใจ ตรวจสอบงานที่ทำอย่างสม่ำเสมอ เพื่อหาแนวทางแก้ไขปรับปรุงให้ดีขึ้น ส่งผลให้สถานศึกษามีการพัฒนาที่ยั่งยืน

สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นหลักการที่ผู้บริหารสถานศึกษาควรยึดถือปฏิบัติ เพื่อให้การบริหารสถานศึกษาบรรลุเป้าหมายที่ตั้งไว้ และสามารถพัฒนาได้อย่างมีประสิทธิภาพ (กระทรวงศึกษาธิการ, 2564)

การนำหลักอิทธิบาท 4 ไปประยุกต์ใช้ในการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง สำหรับผู้บริหารสถานศึกษาสามารถประยุกต์ใช้หลักอิทธิบาท 4 ไปใช้ในการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูงได้ ดังนี้

1. ฉันทะ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีฉันทะในการปฏิบัติงานอย่างเต็มความสามารถ มุ่งมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ โดยการวางแผนและกำหนดเป้าหมายในการพัฒนาสถานศึกษาอย่างชัดเจน สื่อสารเป้าหมายและแนวทางการปฏิบัติงานให้กับบุคลากรในสถานศึกษาทราบ เพื่อสร้างความร่วมมือและแรงจูงใจในการทำงานร่วมกัน

2. วิริยะ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความวิริยะในการปฏิบัติงานอย่างต่อเนื่อง ไม่ย่อท้อต่ออุปสรรคและปัญหา โดยการสร้างบรรยากาศการทำงานที่เอื้อต่อการเรียนรู้และการพัฒนา ส่งเสริมให้บุคลากรในสถานศึกษามีความคิดสร้างสรรค์และกล้าที่จะลองผิดลองถูก เพื่อสร้างนวัตกรรมและแนวทางใหม่ๆ ในการพัฒนาสถานศึกษา

3. จิตตะ ผู้บริหารสถานศึกษาควรมีความจิตตะในการปฏิบัติงานอย่างมุ่งมั่นตั้งใจ จดจ่อกับงาน และรับผิดชอบต่อหน้าที่ โดยการสร้างวัฒนธรรมการทำงานที่เน้นความรับผิดชอบ ตรวจสอบงานอย่างสม่ำเสมอ เพื่อให้งานสำเร็จลุล่วงตามเป้าหมาย

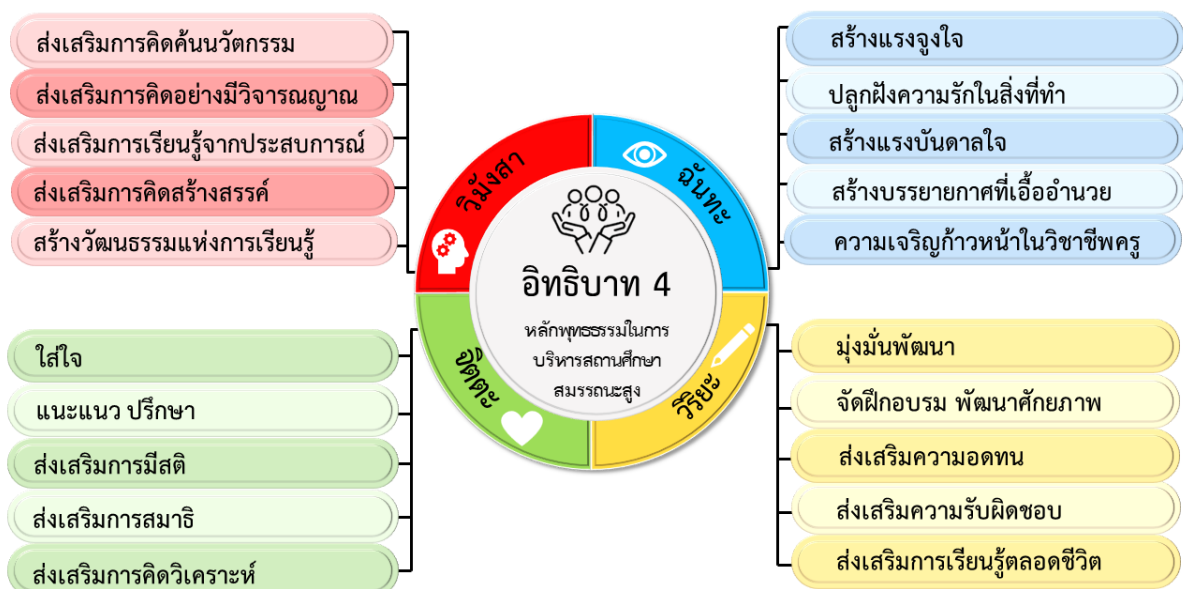

4. วิมังสา ผู้บริหารสถานศึกษาควรใช้ปัญญาพิจารณาปัญหาอย่างรอบคอบ โดยใช้ข้อมูลและสารสนเทศที่ถูกต้องเป็นพื้นฐานในการตัดสินใจ โดยการจัดให้มีการวิจัยและพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้สถานศึกษาสามารถปรับตัวและแก้ไขปัญหาดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

สรุปได้ว่า หลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางที่จะช่วยให้ผู้บริหารสถานศึกษาสามารถบริหารสถานศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ ส่งผลให้สถานศึกษาบรรลุเป้าหมายและมีคุณภาพตามมาตรฐานการศึกษา

บทสรุป

หลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง โดยให้ความสำคัญกับความต้องการของผู้มีส่วนได้ส่วนเสียทุกฝ่าย ซึ่งการกำหนดวิสัยทัศน์ พันธกิจ เป้าหมาย และกลยุทธ์การพัฒนาสถานศึกษาให้สอดคล้องกับความต้องการของผู้เรียนตามบริบทของสถานศึกษา การจัดการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง การให้ความสำคัญในการพัฒนาศักยภาพของครูให้มีคุณภาพสูง บุคลากรมีความรักความสามัคคี ร่วมมือกันทำงาน เพื่อเป้าหมายของสถานศึกษา การสร้างวัฒนธรรมของมุ่มมั่นที่จะพัฒนาสถานศึกษาให้มีคุณภาพ การนำหลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูงไปปฏิบัติอย่างเป็นรูปธรรม โดยผู้ที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายนำหลักอิทธิบาท 4 เป็นแนวทางในการดำเนินงาน ร่วมมือกันขับเคลื่อนการดำเนินงานตามหลักการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูงจะช่วยให้สถานศึกษาสามารถบรรลุเป้าหมายในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพ สรุปลองค์ความรู้การศึกษา ดังภาพที่ 1

ภาพที่ 1 หลักอิทธิบาท 4 : หลักพุทธธรรมในการบริหารสถานศึกษาสมรรถนะสูง

เอกสารอ้างอิง

- กระทรวงศึกษาธิการ. (2558). **แนวทางการจัดการเรียนรู้ในศตวรรษที่ 21**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2562). **แนวทางการยกระดับสถานศึกษาสู่ความเป็นเลิศ**. กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งศิลป์.
- กระทรวงศึกษาธิการ. (2564). **คู่มือการพัฒนาผู้บริหารสถานศึกษา**. กรุงเทพมหานคร: กระทรวงศึกษาธิการ.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป. อ. ปยุตโต). (2549). **พุทธธรรม ฉบับปรับปรุงและขยายความ**. พิมพ์ครั้งที่ 11. กรุงเทพมหานคร: สหธรรมิก.
- มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2559). **พระไตรปิฎกภาษาไทย ฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพมหานคร: มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- ว.วชิรเมธี. (2551). **คนสำราญ งานสำเร็จ**. พิมพ์ครั้งที่ 14. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์อมรินทร์.
- สมคิด สกฤตสถาปัตย์. (2564). การบริหารจัดการสถานศึกษาขั้นพื้นฐานสู่องค์กรสมรรถนะสูงโดยใช้พลังร่วมเป็นฐาน. **วารสารบัณฑิตศึกษา มหาวิทยาลัยกรุงเทพธนบุรี**. 12(2). 1-18.
- สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา. (2564). **รายงานการศึกษาไทย พ.ศ. 2564 -2566**. กรุงเทพมหานคร: สำนักงานเลขาธิการสภาการศึกษา.